

PRILOGA ZVONČKU

DR. IVAN LAH:

Balkan.

(Konec.)

anes pojdemo torej naprej na Balkan. Upam, da ste se dobro prespali v Belgradu — zakaj na potovanju se človek utruži in mu dobro dene spanje in počitek.

Ako bi imeli časa, bi lahko naredili izlet v razna srbska mesta. Lahko bi se peljali s parnikom ob Dunavu navzdol, da bi si ogledali staro srbsko trdnjavo Smederevo, ki je najdalje ohranila svojo samostojnost, ko so Turki že davno preplavili vso srbsko zemljo. Iz Smedereva bi se peljali lahko do Stare Oršove in do Železnih Vrat in bi tako prišli na Rumunsko in v Bolgarijo; ako bi pa zavili s parnikom na sever, bi prišli na Ogrsko, v Budimpešto in naprej celo do Dunaja.

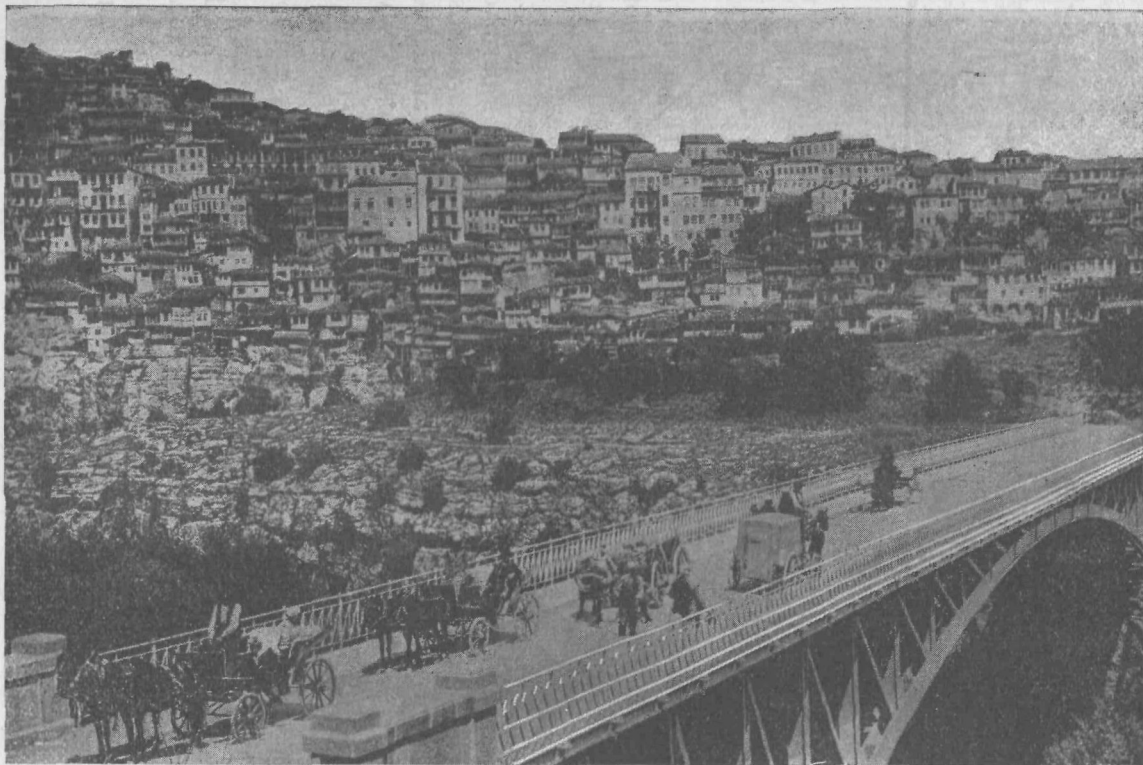
Železnice peljejo iz Belgrada na vse strani, in bi si lahko ogledali tudi druga mesta. Toda ne videli bi tam nič posebnega: mesta so se razvila šele v zadnjih letih, ko je Srbija l. 1878. postala samostojna, in le tuintam se najde še kak spomin na stare turške čase: nizke hiše, zapuščene mošeje, trdnjavski stolpi itd.

Zato pojdemo na kolodvor in si kupimo vozni listek naravnost do Sofije.

Srbski vlaki so taki kot naši, zakaj železnice morajo biti povsod enake, le na Ruskem so vozovi bolj široki — v Bosni pa bolj ozki.

Ako gledamo skozi okno, vidimo lepo srbsko zemljo, z bogatimi lesovi, lepimi griči in rodovitnim poljem. Do Sofije se vozimo 14 do 16 ur.

Prvo veliko mesto, ki nas zanima, je Niš. Pred 30 leti je bilo to malo zapuščeno mestece — nekdanja turška vas, sedaj je to lepo mesto —

Plovdiv

leži na zeleni ravnini — okolo in okolo pa ga obdajajo griči. Niš je sedaj najmočnejša srbska trdnjava, središče notranje Srbije. Od tu so šle lani srbske čete proti Turkom. Meščani v Nišu so jako navdušeni ljudje; če bi vedeli, da se vozimo mimo, bi nas gotovo prišli pozdravit, ker vedo, da smo Slovenci njih bratje.

Ko smo se pred tremi leti vračali z vsesokolskega zleta v Sofiji, smo dospeli okolo 10. zvečer v Niš. Na kolodvoru je bilo polno ljudi. Igrala je vojaška godba. Vlak je stal le nekaj minut. Ko smo stopili iz voz, so nas navdušeno pozdravili. Nekdo je stopil na ograjo in je govoril navdušen govor; potem pa je godba zaigrala slovansko himno; navdušeni klici »Živio!« so odmevali po vsem kolodvoru. Hipoma pa so se ljudje sprijeli.

»Kolo, kolo!« so klicali vsi.

V trenutku je godba zaigrala kolo, in cela dolga vrsta se je vrtila okolo vlaka. Obplesali smo ves vlak, in vlak je moral čakati, da smo se bratsko pocslovali. Tako je bilo torej v Nišu pred tremi leti. Vem, da bi ne bilo danes drugače, ako bi prišli tja.

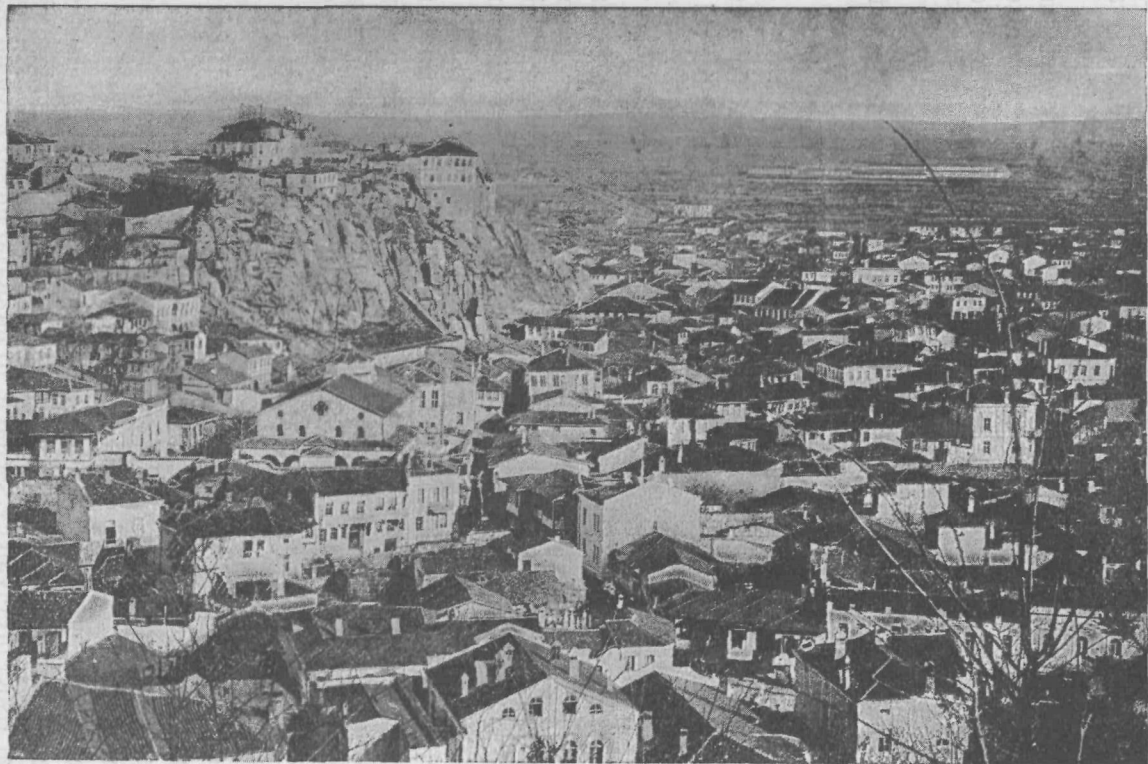
Ako se vozimo naprej, pridemo po kratki vožnji v Piroto. To mesto je znano, ker se je tu leta 1885. končala bratomorna vojna med Srbi in Bolgari.

Vozimo se še nekaj časa in pridemo na mejno postajo Caritrod. Tu je meja med Srbijo in Bolgarijo. Na kolodvoru vidimo srbske in bolgarske uradnike v prijaznem pogovoru. Ako drugod preidete čez mejo v drugo državo, navadno strogo preiskujejo potne liste in prtljago. Tukaj vsega tega ni. Čez nekaj minut se že vozimo naprej po bolgarski zemlji.

Na južni strani se vlečejo napeti rjavi griči, polni širokih njiv. Tu so tiste planjave, na katerih se je razvil boj leta 1885. Kmalu se pripeljemo v Slivnico. Slivnica je preprosta kmetiška vas, ki leži na griču nad postajo. Tu se je bila leta 1885. odločilna bitka, v kateri so Bolgari zmagali nad Srbi. Tuje države so nahujskale Bolgare in Srbe na boj. Sovraštvo med obema narodoma je ostalo za spomin. Šele v zadnji vojni proti Turkom so Srbi in Bolgari pozabili na ono nesrečno vojno.

Vlak drdra hitro naprej. Na jugu se že kaže lepa zelena Vitoš-planina — na severu se kažejo gozdovi mogočne stare planine — med obema se razprostire hipoma pred nami široko razlita ravnina — in sredi nje stoji mesto — Sofija.

Sofija je popolnoma drugačna nego Belgrad. Sofija je popolnoma novo mesto. Ko je bila Bolgarija osvobojena (leta 1878.), je bilo tu malo turško mestece s par tisoči prebivalcev. Sedaj je to moderno mesto z lepimi stavbami, s širokimi ulicami s tramvajem, z lepimi parki in drevoredi in šteje nad 100.000 prebivalcev. Sofija je mesto, ki vsakemu ugaja. Raste hitro od dne do dne — ker je glavno mesto. Največja stavba v mestu je velika cerkev Aleksandra Nevskega, najlepša stavba v Bolgariji, ki jo je sezidal bolgarski narod v spomin na svoje osvobojenje za 36 milijonov levov. Šele v zadnjih letih je bila dovršena. Mogočne kupole se dvigajo druga nad

Pogled na Tirnovu

drugo visoko nad vse mesto. Drugo, kar nas bo zanimalo, je dvor bolgarskega carja. Vi si gotovo mislite, da morajo biti vse kraljevske palače jako velike. A to ni res. V Sofiji n. pr. je knežji dvorec enonadstropna palača, ne posebno velika, leži sredi mesta v zelenem vrtu, in njene rdeče stene se lepo kažejo med drevjem. Znano je, da bolgarski car rad potuje in da živi več drugod nego doma. Poleg knežje palače je lep velik vrt, ki se imenuje »graždanska gredina« — ali mestni vrt. Okolo tega vrta se dvigajo razna državna poslopja, same lepe stavbe. Med njimi je tudi gledališče; za temi hišami stoji lepa »Slovanska Beseda«. Tam najdete tudi slovenske časopise. Na drugi strani vidite staro poslopje z malimi kupolami. To je stara mošeja. Za spomin na turške čase so pustili Bolgari dve mošeji. Eno so izpremenili v muzej. Ako si hočete zbirke ogledati, vstopite. Vstop je prost, in vidite lahko marsikaj iz starejše in novejše bolgarske zgodovine.

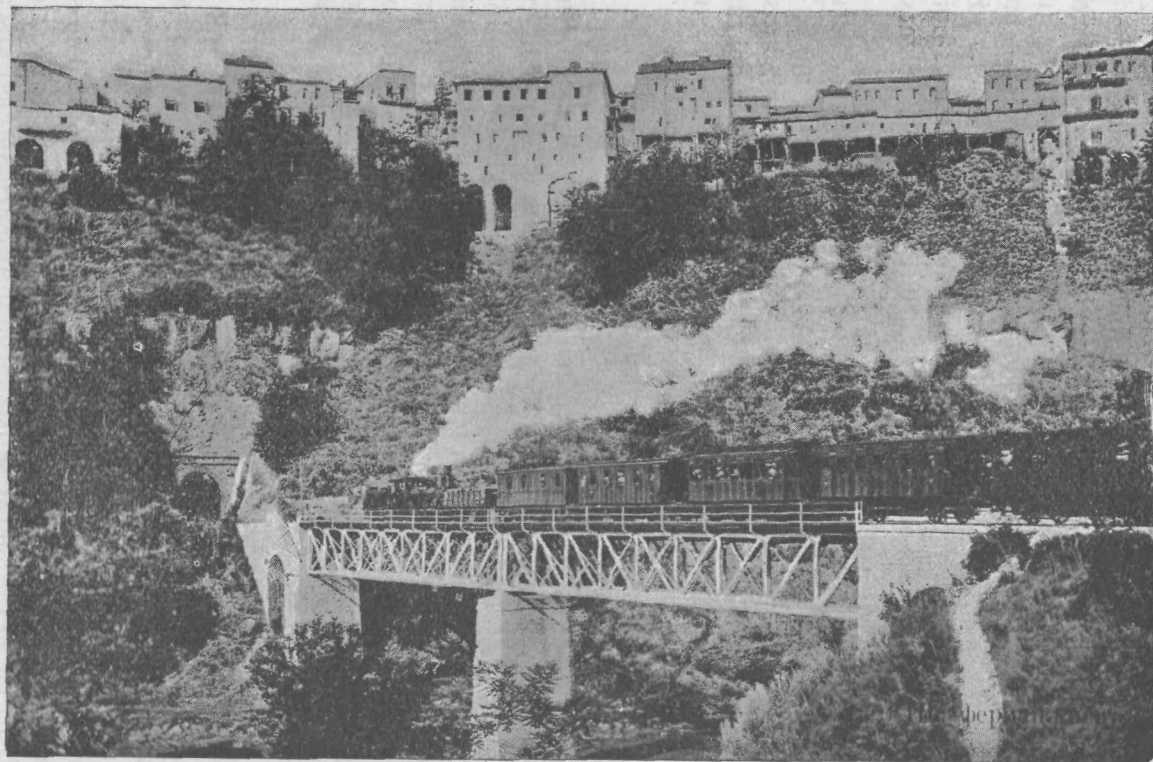
Ako gremo po ulicah naprej, pridemo do lepega trga: na eni strani se dviguje lepa stavba z napisom »V sgovor je silata« (v slogi je moč). To je bolgarsko sobranje ali državni zbor. Njemu nasproti pa stoji krasen spomenik carja osvoboditelja, najlepši spomenik na Balkanu. To je oni ruski car Aleksander, ki je leta 1876. podpisal vojno proti Turčiji in je osvobodil Bolgare. To je pravi spomenik bolgarske svobode.

Ako gremo od tu naprej, pridemo v lep park Borisov, ki ima ime po Borisu, ki bo bodoči bolgarski car.

Še mnogo zanimivega si lahko ogledamo. Najbolj Vas bo zanimal mal spomenik Vazila Levskega. Vazil Levski je bil dijakon, ki je navduševal narod na boj proti Turkom. Turki so ga vjeli in so ga v Sofiji leta 1873. obesili. Bolest nam napolni srce pred tem spomenikom mladega bojevnika, ko pomislimo, koliko ljudi je padlo v boju za svobodo. Vi morebiti niste še nič čitali o Bolgariji, zato bi vam bilo vse to tuje. Ako pa pogledate bolgarsko zgodovino, boste spoznali, da so bili Bolgari nekdaj slaven narod in da je iz njih zemlje izšla prva slovanska knjiga, ki je prinesla veselo vest odrešenja vsem slovanskim narodom.

Bolgari so bili prvi slovanski narod, ki so si ustvarili svojo državo. Pravijo sicer, da so bili prvotni Bolgari tatarski narod od Volge in da so zmagali najprej nad Slovani, ki so živeli ob Dunavu — potem pa so sami postali Slovani in so zrasli tako, da so postali nevarni Konstantinoplu ali Bizancu, kjer so vladali bizantinski cesarji. Bolgari so razširili svojo oblast prav do Dunava in do ogrske zemlje, njih car Krum (802 do 815) je stal pod obzidjem Carigrada in se je meril skoraj z nemškim cesarjem Karlom Velikim. Bolgari pa so bili takrat še pagani in niso hoteli sprejeti krščanstva, ker so se bali, da bi ne izgubili svoje svobode, če sprejmejo vero iz Bizanca. Šele Boris, bolgarski knez (852 do 888), je sprejel krščanstvo in se je dal leta 865. krstiti.

Tisti čas namreč je dobil bizantinski cesar Mihael od velikomoravskega kneza Rastislava povabilo, naj bi poslal med slovanski narod na Moravi kake učeničke, ki bi ljudi v narodnem jeziku učili prave krščanske

Tirnovó z južne strani

vere. (Prej so namreč med Slovane prihajali samo nemški pridigarji.) Cesar Mihael je poslal Cirila in Metoda, ki sta leta 863. prišla na Moravo in sta prinesla prevod sv. pisma v slovanskem jeziku. To je eden največjih dogodkov v zgodovini slovanstva. Ciril in Metod sta bila iz Soluna in sta pisala v takozvanem staroslovenskem jeziku, ki so ga govorili v onih krajih. Tako je iz Bolgarije izšlo blagovestje na slovanske narode — slovanski knezi Rastislav, Kocelj in drugi so se dali krstiti — tako se je dal krstiti tudi Boris, bolgarski knez. Dobrih sto let pozneje se je dal krstiti ruski knez Vladimir (998), in tako je vse slovanstvo sprejelo krščansko vero v svojem jeziku s slovansko bogoslužbo. (Na vzhodu je ostala, pri nas so jo zatrli.)

Krščanstvo je ugodno vplivalo na Bolgare — menihi so prepisovali slovanske knjige. Boris je šel (888) v samostan. Za njim je vladal sin Vladimir (888 do 892), potem pa Simeon Veliki (893 do 927), ki je najslavnejši stari bolgarski car. Takrat so začeli drugod slovanske menihe preganjati (Nemci so bili proti njim) in umaknili so se v Bolgarijo. Car je podpiral njih delo — tako se je razvila lepa kultura v književnosti — pa tudi splošno. Obenem je rasla bolgarska oblast na Balkanu tako, da je car Simeon bil gospodar vsega Balkana in se je nazval »car Bolgarov in gospodar Grkov« . . . Zmagal je v vseh bitkah in je zidal po mestih lepe cerkve in palače.

Njegovi nasledniki so prišli v medsebojne boje, ki so jih sovražniki porabili zase. Pričel se je odločilni boj med Bolgari in Grki. Ta boj je hotel izvajati car Samuel (976 do 1014). Po 40letnih bojih med Srbi in Bizantinci je prišlo do vojne, ki se je končala pri gori Belasica, kjer so bili Bolgari popolnoma premagani. Bizantinski cesar Bazilej je poslal carju Samuelu oslepljene bolgarske vojake nazaj. Samuelu je od žalosti počilo srce. (Slovenski pesnik Krilan je napisal o tem pesem.) Grki so zopet obvladali Balkan — na zapadu pa je zrasla mogočna srbska država. Pozneje so Šišmani zasnovali novo bolgarsko državo na vzhodu, ki se je po težkih bojih začela razvijati. Toda v tem so prišli Turki v Evropo. Kos za kosom je padal v njih roke — po bitki pri Tirnovu leta 1393. je bilo konec bolgarskega carstva. Turki so zavladali nad deželami. Leta 1444. je poljski kralj Ladislav hotel premagati Turke — toda v bitki pri Varni je padel, in vsa vojska je bila uničena. Tako so ostali Bolgari v turški sužnosti in so mnogo trpeli. Počasi so pozabili na svojo stáro slavo. Leta 1762. je menih otec Pajsij izdal v bolgarskem jeziku »Historijo bolgaro-slovenskega naroda«, in Bolgari so se začeli zopet zavedati. Sto let je minilo, preden je prišlo leta 1878. osvobodjenje.

Od leta 1878. so Bolgari hitro napredovali in so postali skoraj najmočnejši narod na Balkanu.

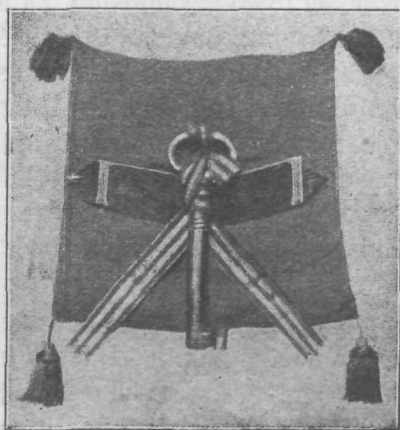
Ako hočemo narod spoznati, moramo potovati po njegovi domovini. Tako bi morali sedaj iz Sofije iti pogledat lepo mesto Plovdiv, kjer rastejo rožna polja, staro mesto Trnovo, stari Rilski samostan, slavni prelaz Šipka

— kjer se je bil najhujši boj leta 1878 — dobro bi bilo, da bi šli prav do Črnega morja v bolgarska pristanišča Varno in Burgas.

Ker pa nameravam prihodnji mesec zopet oditi v te kraje, se bomo drugič o tem pogovorili.

Za enkrat vam priporočam: Vzemite knjigo v roke in boste videli, kako slavno zgodovino imamo Slovani na Balkanu in kako škoda je, da jo Slovenci tako malo poznamo.

Prepričan sem, da boste vsi, ki ste z menoj potovali po slovanskem jugu, navdušeni Jugoslovani in da pojedete prej ali slej pogledat Balkan, ki je skupna domovina naših slovanskih bratov!

Ključ trdnjave Drinopolja

Trije žarki.

*Trije žarki tam iz zore
šinili so v tri strani ...
Prvi ptičke izpod gore
k pesmi glasni prebudi!*

*Drugi žarek zore čiste
šine v pisano polje;
zdrami rože bujnoste,
z lic obriše jim solzé ...*

*Tretji šine v postelj belo —
Mirko se odgrnil je;
in ko mu poljubi čelo,
že domov se vrnil je.*

*In vesel kot ptič iz kletke
Mirko gre v zbudjeni dan,
vije si h klobuku cvetke,
s ptički peva spev glasan!*

Fran Žgur.